

Aki sohasem félt belevágni valami új dologba

Dzsanda Vitalij a Concerto Budapest Szimfonikus Zenekar ütőse. A Zuglói Filharmónia ifjúsági sorozatában, a Pastorale-ban szólistaként is bemutatkozott, sőt: gyakorló hangszerkészítőként az ütőhangszerek működéséről, felépítéséről is beszélt már közönség előtt.

■ *Hogyan kezdődött a kapcsolata az ütőhangszerekkel?*

– Körülbelül hat éves lehettem, amikor egyik este néztük a tévét. Akkoriban Ukrajnában csak két-három csatorna volt, és időnként közvetítettek esztrádműsorokat. Láttam, ahogy az egyik műsorszámban valaki dobolt, és nagyon megtetszett nekem. Azt mondtam apukámnak, vegyen nekem egy dobot. Addig is: az összes otthoni párnát kiraktam magam elé, és doboltam rajtuk. Édesapám látta, milyen elszánt vagyok; egyszer késő este érkezett valahonnan, és elővett egy piros Amati dobfelszerelést. Nagyon boldog voltam! Apa kórusvezető volt, amatőr szinten gitározott, és az alapvető ritmusokra, kottaolvasásra jól meg tudott tanítani – így kezdtem.

■ *Hol éltek ekkoriban?*

– Egy faluban, aminek a neve Kisharangláb. Ott van, pont a határon, ahol a magyar oldalon Mándok. Át lehet tőlünk sétálni Magyarországra. A dédszüleim még a lengyel határ mellett éltek, onnan jöttek le ide. Magyar felmenőim igazából nincsenek.

■ *A nyelvet Kisharanglábban tanulta meg?*

– A szomszédunkban voltak magyar családok, amelyeknek a gyerekeivel együtt játszottunk, de ez nem volt nyelvtanulás. Inkább Vácon; volt egy szobatársam, aki folyamatosan beszélt – engem pedig mindig kijavított, ha valamit rosszul mondtam. Az írás jóval nehezebben ment.

■ *Kisharanglábban kezdett zeneiskolába járni?*

– Nem, ott nem volt zeneiskola. A szomszéd faluba, Kaszonyba jártam át, de ütő szak ott sem volt. Ezek mind magyar települések; a lakosság ugyan vegyes, de a mai napig több a magyar, mint az ukrán. Ezért a magyar nevén emlegetjük a településeket is. Az iskolában kilenc magyar osztály volt, és csak négy ukrán. Dobolni sehol sem lehetett a környéken; oktattak hegedűt, néhány fúvós hangszert és zongorát. Én hegedülni kezdtem, öt évet tanultam. Mikor elvégeztem az általános iskolában a negyedik osztályt, átköltöztünk Beregszászra. Ez jóval nagyobb település, és – mivel Kisharanglábban csak alsó tagozat működött – a szüleim úgy gondolták, hogy jó lesz, ha ott kipróbálhatom magamat. Akik a szomszédban, a bakosi iskolában végeztek, utána általában a falu-

ban dolgoztak, bennem pedig több lehetőséget láttak a tanítóim és a szüleim.

■ *Beregszászon már volt ütő szak?*

– Sajnos még ott sem. Pedig lényegesen jobb lehetőségek voltak, mint Kaszonyban. Ezért tanultam öt évig a hegedűt, de az álmaimról nem mondtam le: még mindig dobolni akartam. Az ungvári Zádor Dezső Konzervatóriumba úgy felvételiztem, hogy előtte otthon gyakoroltam a dobot. Amikor ki kellett állni a hangszeren játszani, én hegedültem, aztán doboltam is; mondtam, hogy ütős szeretnék lenni. Láthatták bennem az elszántságot és felvetek. Elég nagy hátránnyal indultam; az ütős évfolyamtársaim már díjakat hoztak el a regionális versenyekről, én meg még a xilofont sem ismertem. Két év alatt utolértem őket, sőt: volt, akit le is hagytam... Végül három évet végeztem el, de nem fejeztem be a tanulmányokat.

■ *Miért nem?*

– Érdekes helyzet volt; ekkoriban kerültem Magyar-

országra. Kurcsák István, aki a Fesztiválzenekarban játszik, ütőt tanított Vácon, az ottani konziban. Ő is Ungvárra járt iskolába; az én tanárom valaha őt is tanította, és jó kapcsolatban voltak. Kurcsák István szólt neki, hogy ha van olyan növendéke, aki szívesen tanulna Magyarországon, akkor meghallgatja, és ha elég ügyes, akkor át is veszi Vácre. Letettem gyorsan az általános érettségit, de a két ország oktatási rendszere nem volt igazán átjárható. Ukrajnában a 11. osztály után érettségiztünk, itt 12 évig kell tanulni a vizsga előtt. Meg kellett csinálnom egy különbözeti érettségit, hogy itt elfogadják a végzettségemet, ami – a konzikra jellemző kevésbé erős közismereti képzés mellett – azért nehéz volt. Nekem az segített, hogy mindig is jó tanuló voltam; a tanárim régebben még az orvosi pálya felé is próbáltak terelgetni az eredményeim alapján. Kurcsák István felvett, de végül nem tanított, mert a zenekari elfoglaltságai miatt ott kellett hagynia a tanítást. Fábry Boglárka volt a tanárom végig a váci- és a zuglói konzervatóriumban. Neki köszönhetem, hogy sikeresen felvételiztem az egyetemre.

■ *Nem bánta meg, hogy a többi lehetőséget elengedte, és az ütőt választotta? Más hivatást nem tudott volna elképzelni magának?*

– Egy percre sem gondolkodtam ezen. Ütős akartam lenni, semmi más. A mérnöki pálya valamennyire érdekelt, de talán pontosan ebből adódik a hangszerkészítés iránti vonzalmam.

■ *Öt év hegedülés után hogy érezte magát, amikor ütő szakos lett?*

– Egy gyerek fejében, amikor álmódzik valamiről, nyilván nem az jelenik meg, amivel aztán szemben találja magát. El kell kezdeni az alapoktól az egészet, és módszeresen felépíteni mindent. Igazából nem csalódtam benne, de nagyon más volt, mint amire én számí-

tottam. Később már megértettem, az alapozás miért volt fontos. Ezzel együtt hasznossá is vált számomra, de kezdetben nem foglalkoztam a miértekkel, csak csináltam. Az első dallamhangszer, amivel megismerkedtem, a xilofon volt. Ráadásul nem is egy különlegesen jó xilofon, csak egy átlagos – később sokszor visszagondoltam erre. A saját tanulmányaim kezdete is a hangszerkészítésre sarkallt. Ma már tudom, hogy sokkal jobb hangszereket lehet készíteni, mint amiket én akkor kaptam, használtam.

■ *Az iskolában gyakorolt? Vagy otthon is volt hangszere?*

– Ungváron az iskolában egy házi készítésű dallamhangszerünk volt, valahol a xilofon és a marimba között. A konziban hallottam egy lemerbergi hangszerkészítőről, aki járta a megyéket, ajánlotta a saját hangszereit. Vettünk tőle egy xilofont, muszáj volt. Ungváron albérletben éltem, mert a kollégium nagyon zsúfolt és lerobbant volt. Az albérlet közel volt a konzinhoz. Abban az időben nem volt más dolgom, mint tanulni, gyakorolni. A konzit végül hivatalosan nem is fejeztem be, akkor jöttem át Vácre.

■ *Miért hagyta abba az iskolát?*

– Én szerettem volna levelezőn befejezni, hogy legyen egy papírom róla, de közben már vártak Magyarországon, elkezdhettem a váci tanulmányokat. Az ukrán iskola engedélyezte volna, de a diákok körében óriási felháborodást váltott ki a tervem, ezért inkább mégsem engedték meg. El kellett fogadnom, ilyenre előtte nem volt még példa.

■ *Vácon újra kellett kezdenie a konzervatóriumot?*

– Igen, újból elsős lettem. De nem érzem úgy, hogy elvesztegetett idő lett volna, mert az otthoni oktatás nem olyan volt, mint az itteni. Teljesen más. Biztos vagyok benne, hogy ez az ütő kivételes helyzete miatt van

így, mert a hegedűsök, zongoristák Ukrajnában is remek képzést kapnak. A vonós tanárok sokan Szentpétervárról, Moszkvából érkeznek, az orosz iskola hagyományait folytatják, sok világhírű zenész kerül ki a kezeik alól.

■ *Vácon ezek szerint négy évig tanult...*

– Nem, csak két évig jártam oda. Utána – Fábry Boglárkát, a tanáromat követve – átjelentkeztem Zuglóba. Ott érettségiztem, aztán egy évig még szakmai tagozatos voltam, zenekaroztam az István Zenekarban, csak utána mentem felvételizni a Zeneakadémiára. 2005-ben vettek fel, Rác Zoltán növendéke lettem. 2011-ben nála diplomáztam.

■ *Miért nem 2010-ben kapott diplomát?*

– Időközben voltam a TROMP nevű versenyen Hollandiában, Eindhovenben. Egy CD-t kellett küldeni, ami alapján kilencven indulóból kiválasztottak harminc résztvevőt. Ez pontosan az az időszak volt, amikor a Zeneakadémia épületét felújították. Egyszerre zajlott a költözés, illetve az én felkészülésem, ami borzasztó volt – az épület alját már bontották, én meg fenn az ütőteremben gyakoroltam a negyven fokos melegben. A verseny négy forduló; igazából az első kettőnek az anyagát sikerült alaposan összeraknom, kidolgoznom úgy, ahogy szerettem volna. A második forduló után csak hat ember maradt versenyben, én már nem voltam közöttük. Ezzel együtt nekem ez egy nagyon pozitív élmény volt. Beszélgettem a zsűritagokkal, és olyan dolgokat láttam, amiket még soha. Olyan új élmények értek, amik nagyon sokat adtak hozzá a tudásomhoz; ahhoz hasonlítanám, mint amikor Ukrajnából átjöttem Vácra. Láttam, szerte a világon mi hogyan működik, mi mindent lehet tudni az ütőhangszereken, a hangszerekről. Végül is büszke lehettem rá, hogy idáig is eljutottam, mert a versenyre teljesen önállóan készültem fel.

■ *A tanára nem támogatta?*

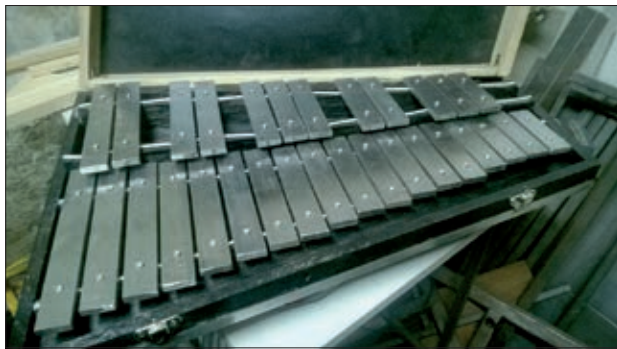
– Igazából nem beszéltünk erről. Ő sosem hajszolta a versenyeket, nem is tudom, mennyire szereti a versenyzést egyáltalán. Biztos vagyok benne, hogy nagyon alaposan felkészíti azt, aki hozzá fordul – ez a költözés és a vele járó napi szintű problémák az én szempontomból a lehető legrosszabbkor jöttek. Mi Rác Zoltánnal mindig jó kapcsolatban voltunk, tehát nem ezen múlt. Én azzal a szemlélettel kezdtem tanulni: a tanárnak mindig igaza van, bármit is mond. Ő sokkal megengedőbb volt ezen a téren: láttam benne a kételkedést, azt, hogy helyet hagy másféle megközelítésnek. Ezt nagyon tiszteltem benne. Ugyanakkor azt is elmondta, mit kell megtennie annak, aki komolyan gondolja a pályát. A haknizást, főleg ha a gyakorlás rovására ment, nem tűrte...

■ *Diploma után hol dolgozott?*

– Zuglóban nagyon sokat zenekaroztam. Még nem volt hivatásos az együttes, amikor már játszottam ben-

ne. A mi területünkön a zenekari játék is szólót jelent, amit mindig is nagyon szerettem. Persze az embernek vannak saját elképzelései, amikből engednie kell, ha együtt akar muzsikálni másokkal, de ez a szólistákra is éppen így igaz: ha a zenekar éppen nem mozdul, a szólista sem mehet előre, alkalmazkodnia kell. Kicsit olyan, mint egy korcsolyapálya: egyensúlyozni kell, és nagyon magas szinten tudni a darabot, hogy válaszokat tudjon adni az ember akkor is, ha nem az szól, amit előzetesen elképzelt. Visszatérve Zuglóra: egészen 2015-ig ott is

maradtam. Közben, már 2013 körül jártam kisegíteni a Concerto Zenekarba. A próbarenddel szerencsém volt: a zuglói próbák este voltak, a Concerto főleg délelőtt dolgozott, így párhuzamosan játszhattam mindkét helyen. Egy idő után aztán belefutottam abba, hogy ütköznek a koncertek, és éreztem, hogy ez így nem működhet sokáig. Közben megfogalmazódott bennem, hogy kezdjek kiöregedni az ifjúsági zenekarból; így végül a Concerto mellett döntöttem. A zuglóiak nagyon sajnálták, hogy elmentem, mert akkoriban már szólamvezető voltam. Nekem sem volt könnyű, szerettem ott játszani. Voltak aztán másféle problémák is: a magyar állampolgárságot csak az elmúlt évben szereztem meg, és anélkül bizonyos típusú állásokat – például zeneiskolában – nem lehet betölteni; munkavállalási engedélyt is csak a munkáltató kérésére lehet kapni. Hogy a munkáltatónak van-e kedve ilyesmivel foglalkozni, az mindig kérdés...

■ *Mikor jutott eszébe, hogy megpróbálkozzon a hangszerkészítéssel? Mi volt ennek az oka?*

– Az első pillanat, amikor úgy éreztem, hogy muszáj elindulnom ezen az úton, az eindhoveni versenyen volt. Kellott vinnem hangolt fadob és temple block sorokat – a Zeneakadémiától kölcsön tudtam őket venni. Ez összesen hét hangot jelentett. A kottában pontos hangmagasságok voltak jelölve; én azt tudtam vinni, amit találtam az egyetemen. A versenyen a zsűritagok szóvá is tették, hogy ez így nem egészen jó. Tudták, hogy nehéz beszerezni a jó hangszereket, de mégis: azt kell játszani, ami le van írva. Már az elején sejtettem, hogy ebből baj lesz, de hát nem tehettem mást. Nem volt több hangszer. Aztán hazajöttem, és fél évvel később a diplomámon már a saját, pontosan hangolt fadobjaimon játszottam el ugyanazt a darabot. Ez nagyon egyszerűen hangzik, de azért elég bonyolult volt idáig eljutni. A Kolberg Percussion nevű német cég foglalkozik ütőhangszerek fejlesztésével. A tulajdonos, Gerhard Kolberg valaha ütős volt; mára az összes létező ütőhangszert el tudja készíteni vagy be tudja szerezni. Engem nagyon inspirált, mert a Zeneakadémián sok olyan eszköz volt – például állványok –, amiket tőle vásároltak. Ezeket néztem, méregettem, tanulmányoztam, hogyan működnek. A fadobjaimat a Kolberg fadobok mintájára készítettem el. Soha nem fogtam őket a kezemben,

csak láttam a képüket az interneten. Fogtam egy fadarabot, és elkezdtem fúróval fúrni, amíg csak jónak nem tűnt. Persze fogalmam sem volt róla, milyen hangmagasság lesz a végeredmény, de mikor az első elkészült, akkor ahhoz már tudtam viszonyítani a többit. Csináltam kisebbeket, nagyobbakat, és behangoltam őket.

■ *Milyen fával dolgozott?*

– Az alap a bükkfa, a teteje pedig rózsafa; hat milliméter vastag rózsalap. A bükkfa a rezonáns test, a hangképző pedig a rózsafa. A fúrót egy nagyáruházban vettem, és az ütőteremben, két gyakorlás között próbáltam elkészíteni vele a fadobot. Közben elvégeztem az egyetemet, és azon kaptam magam: ütőim is alig vannak. Egy vonósnak ha van két-három vonója, akkor már teljes a felszerelése, míg nekünk kell vagy kétszáz pár verő, minden hangszerre más. Ez volt a következő: elkezdtem alaposan megfigyelni az ütőket, melyik milyen, hogyan és mitől működik jól. A filcet Németországból rendeltem, a bambuszt Hongkongból; a nádnyél Indonéziából érkezett. Alaposan utána kellett nézennem, mit honnan lehet beszerezni.

■ *Képes olyan minőséget létrehozni, amivel elégedett?*

– Persze! A minőség mindig az idő függvénye. Minél többet tudok foglalkozni vele, minél nyugodtabban, annál jobb lesz a végeredmény. Amikor magamnak készítek valamit, az esztétikai tényezőkkel annyit nem törődöm; a saját eszközeimet úgy készítem el, hogy inkább nagyon jól szóljanak, mintsem szépek legyenek. Így sem csúnyák, de biztosan lehetnének még szebbek; olyan szépek, mint némely cég terméke – ami esetleg sokkal rosszabb hangminőségre képes.

■ *A fadobok után melyik hangszer volt a következő?*

– A szerkezeti állványokkal kezdtem foglalkozni. Látószólag nem annyira fontosak, de ez tévedés: ezek az építmények – asztalok, verőtartók, hangszertartó állványok – meghatározóak egy koncerten. Például a hangszertartó állvány elég robusztus kell, hogy legyen, máskülönben felborul. Ötvözött alumíniumból vagy acélból lehet olyat készíteni, ami elég erős. Ezt követően crotales-t terveztem. Ez nagy bátorság volt; két teljes oktávot létre kellett hoznom. Azért kezdtem el, mert

megkerestek fiatal zeneszerzők; szükségük volt ilyen hangterjedelmű hangszerre. A Zeneakadémián mindössze egy másfél oktávos sor volt belőle. Ez a hangszer olyan kelendő lett, hogy gyakorlatilag soha nincs nálam, mindig kölcsönkéri valaki, aminek persze nagyon örülök: a kölcsönzés révén a crotales-sor már bőven visszahozta az árát.

■ *Könnyen megalkotja ezeket a hangszereket?*

– Hát ezt például egy fél évig készítettem! Nem biztos, hogy újra nekifutnék; nem is a nehézsége miatt, hanem mert egy már van, most más érdekel. Utána xilofonokat csináltam zeneiskolásoknak, egyszerű három oktávosaikat, körülbelül tíz darabot. Egy marimbát is sikerült megépítenem. Újabb kihívás volt a szélgép. Általában az Operától szokták kölcsönkérni, azon kívül talán egy zenekarnak van, de egyik sem igazán jó minőségű. Amelyik öreg, az recseg-ropog; egy jó szélgép nélkül pedig nem lehet eljátszani a Don Quijótét, az Alpesi szimfóniát vagy a Daphnis és Chloét. Az enyém egészen jól bevált; pont olyan méretű lett, hogy állva is lehet használni – ami az Operában, a zenekari árokban nem volna lehetséges. Nagy feladatnak tűnik, de megmondom őszintén, a crotales-hoz képest semmiség. Azokat a réztányérokat esztergálni kell, és borzalmasan nehéz őket behangolni... Később jöttek a hangolt kolompok, egy harangjáték, Cajon, lapharangok és mindenféle apróságok, sőt: ma már az évek során elhangolódott dallamhangszerek újrhangolását is vállalom. Gondoljunk csak bele: amíg a hangversenyzongorákat a koncertek napján akár kétszer is hangolják, addig a dallamjátzó ütőhangszereket életük során csak egyszer, amikor lejönnek a gyártósorról!

■ *A hangszerkészítés egy önálló szakma, ami alapos technikai felkészültséget igényel. Hol tett szert erre a tudásra?*

– Esztergálni, fúrni, faragni az internetről tanultam meg. Aki jól keresi a kulcsszavakat, nagyszerű oktatófilmeket talál a Youtube-on. Manapság már teljes szakmákat lehet megtanulni a világhálón keresztül. Szintén interneten olvastam utána, az egyes gépek milyenek, hogy működnek, jók-e a maguk kategóriájában. Persze kell hozzá műszaki érzék, jó adag kreativitás, anélkül nem menne.

■ *Mikor mutatkozott be hangszerkészítői oldaláról a nagyközönség előtt?*

– Ezt a Zuglói Filharmónia bérletes koncertsorozatának, a *Pastorale*-nak köszönhettem. Felmerült egy ütős koncert terve, és ebből adódott a kérdés: milyen érdekes művek vannak ütőhangszerre? Én mindig is kíváncsi voltam Druseczky Timpaniversenyére. Elég egyszerű témára épül, de a közönségnek nagyon izgalmas, hogyan lehet hat üstdobon dallamot játszani. Gyakorlatilag egy hónapom volt arra, hogy hat darab timpanit elkészítsek,

ami utólag belegondolva elég merész vállalkozás volt... Az első volt a legnehezebb, utána már könnyebben ment, de így is az utolsó pillanatban fejeztem be őket. Pedig semmi ördöngösség nincs benne: kell készíteni rézből egy üstöt, rá kell feszíteni a bőrt, és kész. Egy háromlábú önbeálló állványon áll, ez a legegyszerűbb barokk timpani. Könnyebbés, hogy darab közben nem kell át-hangolni őket: egy dob egy hang. Később zenekarban is használtam a saját üstdobjaimat; most azt tervezem, hogy hangolhatóvá teszem őket. A régebbi korok zeneszerzői még a nem hangolható timpanikban gondolkodtak, ezért sokszor hiányzik – például a Beethoven-szimfóniákban – bizonyos akkordokból a timpani. Vannak kísérletek arra, hogy a hangolható timpanik lehetőségeit kihasználva átírják ezeket a darabokat; én Kovács Jánosnál és Jurij Szimonovnál láttam ezt.

■ *A nagyzenekarban is használja a saját hangszereit?*

– Igen, természetesen! A crotales most a Concertónál van; a fadobot is tartottam a próbateremben. Néha kibérellek, máskor saját elhatározásból hozom be, ha jónak látom. Egy hegedűs esetében a saját hangszer használata nem is kérdés, az ütősöknél valamiért máshogy alakult ki.

■ *Nem fordult meg a fejében, hogy hangszerkészítésből is diplomát kellene szereznie?*

– Érdeklődtem utána, de sajnos Magyarországon nincs erre lehetőség. Az állam nem támogatja, nincs is rá ember. Ütőhangszer-készítő műhely sincs. Itt erről nem tudok papírt szerezni, de ki tudja, lehet, hogy valaha pontosan én fogok valakinek papírt adni róla! Ez nem keserít el, sőt: mindenkinek azt mondom, hogy merjen kipróbálni valami teljesen újat! Merjen kezdeményezni, kísérletezni, engedje, hogy a titkos tervei ott dolgozzanak a fejében! Az ilyesmibe fektetett energia nagyon megtérül! Én úgy mentem neki a hangszerkészítésnek: lesz, ami lesz, kipróbálom. Voltak időszakok, amikor nem volt semmi kedvem hozzá. De sosem bántam meg semmit, sem az elrontott darabokat, sem azt, amikor megsértettem a kezemet valamivel. Ez vele jár, de százszor fontosabb, hogy nem kellett lemondani az álmaimról.

Mechler Anna